

УДК 159.98

*Валентин Михайлович Петрик,
Катерина Олексіївна Прокоф'єва*

ЕВОЛЮЦІЯ НЕЙРОЛІНГВІСТИЧНОГО ПРОГРАМУВАННЯ

Розпад СРСР, вибір міжнародною спільнотою перспектив сталого розвитку (Ріо-де-Жанейро 1992, Йоханесбург 2002), спільна реакція країн світу на кліматичні зміни планетарного характеру (Киото 1997, Бонн 2003, Кобе 2005) — усе це зумовило розроблення нових доктрин та технологій для використання у збройних силах.

Розвиток сучасних інформаційних технологій зробив можливим нові види навчання підрозділів і окремих військовослужбовців, які базуються на безперервному доступі до інформації про міжнародні гуманітарні місії та театри бойових дій, види новітньої зброї й методи її застосування, демонструють злиття фізичних та інформаційних процесів.

Сучасна практика свідчить, що для XXI сторіччя більш характерні конфліктні ситуації низької інтенсивності: локальні (іноді перманентні) збройні конфлікти, миротворчі та гуманітарні операції, місії ООН. З огляду на це значно зростає роль інформаційно-психологічних операцій (ІПСО) як найбільш ефективного нелетального засобу боротьби, який потребує до того ж набагато меншого ресурсного забезпечення. Особливого значення ІПСО набувають ще й тому, що вони дуже часто залишаються єдиним легальним практичним засобом досягнення поставлених цілей.

Одним з універсальних інструментів реалізації ІПСО є НЛП, нейролінгвістичне програмування — сучасна психотехнологія, яка може бути використана як із метою підготовки чи реабілітації особового складу підрозділів, так і для здійснення прихованих маніпуляцій спрямованих на зміну стану особистості з метою підпорядкування окремих осіб, підрозділів, територіальних громад супротивника, здійснення контролю за їх свідомістю.

Ефективності застосування НЛП у ролі універсального інструменту сприятиме, на нашу думку, знання його історіографії, інформація про засновників та розуміння зумовленості етапів його становлення.

Мета статті — висвітлити питання історіографії НЛП.

Завдання статті — розкрити роль засновників у розробленні НЛП, показати етапи його становлення, закономірності, які сприяють його реалізації.

Наукова дисципліна, відома зараз як нейролінгвістичне програмування — НЛП, народилась до того часу, як їй дали цю назву. Її започаткувала досить невелика група людей — представників різних наук, зокрема Ричард Бендлер (англ. *Richard Wayne Bandler*), Френк Пьюселік (англ. *Frank Pucelik*), Джон Гріндер (англ. *John Grinder*), Грегорі Бейтсон (англ. *Gregory Bateson*), Леслі Кемерон (англ. *Leslie Cameron*), Девід Гордон (англ. *David Gordon*), Роберт Ділте (англ. *Robert Dilts*) та Джудіт Делозьє (англ. *Judith DeLozier*).

У середині сімдесятих років минулого століття в середовищі психотерапевтів США стали відомими дві молоді людини — студент Ричард Бендлер та помічник професора Джон Гріндер. Вони навчали новому методу впливу на поведінку та відчуття людини, який, здавалось, обіцяв необмежені можливості. Новий напрямок науки, незважаючи на підтримку таких видатних вчених, як Грегорі Бейтсон, Вірджинія Сатир та Мілтон Еріксон, повністю ігнорувалась академічною спільнотою. Але поза межами офіційних кабінетів, концепції НЛП, спрямовані на вирішення практичних питань, знайшли несподівано сильний відгук.

Представлені авторами НЛП стратегії та засоби впливу збіглися з практичними потребами багатьох практикуючих терапевтів. Крім того, ці концепції логічно продовжували дослідження Грегорі Бейтсона в галузі теорії комунікації. Саме тому НЛП розвинулось передусім як комунікативна модель і професійні комунікатори можуть із гарантованим успішним результатом використовувати підходи НЛП у різноманітних галузях: освіті, медицині, менеджменті, військовій справі.

Ричард Вейн Бендлер народився у 1950 р. у Нью-Джерсі. Розпочав своє навчання та одночасно академічну кар'єру дворічним курсом у Футхіл Коледжі, потім переводиться в університет містечка Санта-Круз. Він захоплюється математикою та кібернетикою, відвідує курси філософії, математики, інформатики та, врешті-решт, концентрується на вивченні людської поведінки. Особливу увагу він звертає, поряд із найсучаснішими методами терапії, на сімейну терапію та роботи Ф. Перлза.

Весною 1972 року Р. Бендлер організовує в Кресж Коледжі заняття групи з практики гештальт-терапії, використовуючи можливість, надану студентам останніх курсів — самим планувати та проводити заняття. Із самого початку Р. Бендлера цікавив аналіз терапевтичного впливу гештальт-теорії в межах групи. Джон Гріндер, який був на десять років старший за Р. Бендлера, став супервайзером у його групі семінарів із гештальт-терапії.

Джон Гріндер народився 10 січня 1939 року у штаті Мічиган. Замолоду він встиг попрацювати таємним агентом ЦРУ в Німеччині, Італії та Югославії. Він брав участь у секретних операціях у ролі військового перекладача. Володів кількома іноземними мовами: італійською, німецькою, мовою аборигенів Самоа. Одного разу, під час військової операції, він потрапив до африканського селища, де швидко вивчив мову Суахілі. Джон почав із вивчення мови поведінки та завершив оволодінням вербальними навичками. По суті, він займався тим, що згодом у НЛП і назвуть моделюванням. Для формування уявлення про формування фундаменту НЛП важливо зазначити, що в Університеті Рокфелера в Нью-Йорку Джон Гріндер багато спілкувався з Джоном Мілером — автором відомої роботи “Магія числа 7 ± 2 ”.

На початку сімдесятих Дж. Гріндер став відомий фахівцем із генеративно-трансформаційної граматики, послідовником концепцій Ноама Хомського. Джон до того часу вже отримав докторський ступінь та був співавтором книги, присвяченої проблемам лінгвістики, під назвою “On Deletion”. Він прийняв рішення переїхати в Санта-Круз, щоб отримати звання професора. На час знайомства з Р. Бендлером він працював молодшим асистентом професора лінгвістики під керівництвом Грегори Бейтсона у Кресж Коледжі.

Дж. Гріндер та Р. Бендлер склали угоду, за якою Ричард повинен познайомити Джона з тим, як вести гештальт-терапію, а Джон повинен допомогти усвідомити Ричарду, що він конкретно робить під час роботи з групою. Ричард Бендлер та Джон

Гріндер першими застосували моделювання в межах терапевтичної комунікації.

Як комп'ютерний програміст Р. Бендлер знав, для того, щоб запрограмувати найпростішу “свідомість” (комп'ютер у стані “ввімкнено — вимкнено”), треба розбити поведінку на компоненти та надати нервовій системі зрозумілі й однозначні сигнали. До цього розуміння Дж. Гріндер додав свої знання з трансформаційної граматики. Групи, які вели Р. Бендлер та Дж. Гріндер у цей час, частково працювали з Гештальт-терапією, частково з тим, що робила Вірджинія Сатир, і частково з тим, що вони добували та вигадували самі. Серед перших учасників груп були Френк Пьюселік, Леслі Кемерон, Девід Гордон, Джудіт Делозьє та Роберт Ділтс. Це імена тих, хто згодом став так чи інакше відомим у світі НЛП, а взагалі коло перших учасників нарахувало близько 20 осіб.

Наступним предметом ретельного вивчення учасників груп стали речові структури, і з цього моменту почалася ера метамоделі. Метамодель у НЛП — модель мови, яка визначає ті лінгвістичні паттерни, які роблять неясним зміст комунікації, завдяки процесам перекручування, упущення й узагальнення, і визначає конкретні питання, що мають метою прояснити та поставити під сумнів неточності мови, щоб відновити їхній зв'язок із сенсорним досвідом і із глибинною структурою. Метамодель уперше була описана в книзі “Структура Магії” Ричарда Бендлера і Джона Гріндера. Перший том цієї праці побачив світ ще у 1973 році, вже потім вийшли другий том “Структури магії” та “Паттерни гіпнозу” у двох частинах. Метамодель була розроблена на основі трансформаційної лінгвістики Ноама Хомського.

З моменту виникнення метамоделі “групи навколо гештальт-терапії”, в роботі Р. Бендлера та Дж. Гріндера закінчилися та почалося власне НЛП, оскільки метамодель стала першим самостійним розділом, який не використовувався будь-якими іншими підходами та практиками.

Дж. Гріндер та Р. Бендлер починають експериментувати з предикатами, просуваючись у розвитку технік дещо попереду групи, у цей час у метамоделі починають виникати коріння рефреймінгу. Слово “рефреймінг” є віддієслівний іменник від дієслова “reframe” яке означає “вставити в нову рамку (ту ж картину)”, “вставити в ту ж рамку (нову картину)”, “заново пристосувати”, “по новому формулювати”. У процесі вільного експериментування та досліджень розвивалися ідеї розуміння використання людиною репрезентативних систем. Було проведено велику кількість експериментів

із дослідження фізіології функціонування зорової, слухової, тактильної, вісцеральної, олфакторної та густаторної систем.

Наступною, після метамоделі була відкрита та розроблена модель ключів доступу через очі. Після проведення достатньої кількості експериментів, з'явилась схема очних реакцій, яка зараз включена до кожного курсу "НЛП — практик". До кінця цього періоду були вже остаточно сформовані перші теми сучасного НЛП: робота з частками, метапозиція (спосіб сприйняття людиною себе в різноманітних ситуаціях із погляду стороннього безпристрасного спостерігача; використовується як складова частина багатьох технік НЛП), виявлення позитивного наміру, репрезентативні системи, субмодальності (субмодальність (англ. *submodality*) — визначні властивості, якості або характеристики кожної модальності, які забезпечують її унікальну, суб'єктивну значимість та можуть відображати настрої людини. Наприклад, ми чуємо голос людини (і, як ви вже зрозуміли, використовуємо аудіальний канал сприйняття), проте тембр голосу, висота, темп, ритмічність — є описом цього звуку, його характеристики й називаються субмодальностями), фізіологічні ключі, метамоделі.

Наступним суттєвим кроком у розвитку НЛП можна вважати час, коли Грегорі Бейтсон познайомив Р. Бендлера та Дж. Гріндера з Мілтоном Еріксоном. Вони неодноразово виїздили до Фенікса (штат Арізона), де того часу мешкав Мілтон Еріксон, проводили разом із ним багато годин за бесідами та конспектуванням його сесій.

Мілтон Еріксон — був напівглухою людиною, дальтоніком, який переніс два тяжкі загострення поліомеліту, він заново вчився ходити та робити багато побутових речей, коли вже усе здавалось безнадійним. Отримавши класичну освіту в галузі клінічного гіпнозу, він почав створювати свою власну школу недерективного (непрямого) гіпнозу на супротив класичним настановам, вважаючи, що трансю піддаються усі. Вивчаючи терапевтичні роботи Мілтона Еріксона, Дж. Гріндер та Р. Бендлер досить багато часу провели з відео- та аудіоматеріалами. Моделювання ускладнювалось тим, що Еріксон ніколи не давав прямих відповідей на задані питання відносно того, як він щось робить. Загалом Бендлер з Гріндером провели близько чотирьох років, навчаючись та моделюючи Мілтона Еріксона.

Моделювання тих років стосувалось передусім фізіології та поведінки, здібностей і стратегій та майже не торкалося цінностей і переконань, особистісної різноманітності й місії людини. Це, до речі, мабуть стало приводом того, що Грегорі Бейтсон, спершу за-

коханий у НЛП, після завершення моделювання М. Еріксона критикував цей метод, як примітивне "вилучення потрібних інструментів".

Просуваючись уперед у моделюванні Мілтона Еріксона до "абетки" НЛП додалось ще кілька "літер": паттерни переривання, раппорт (раппорт — (фр. *rapport* — повідомлення, відношення, зв'язок) — тип зв'язку і зв'язок між людьми, що характеризуються наявністю взаємних позитивних емоційних відносин і певною мірою взаєморозуміння. М. Еріксон розробив модель комунікації відому як "еріксонівський гіпноз". У 1958 році Американська медична асоціація визнала, що гіпноз є корисним лікувальним засобом під час хірургічних операцій. Багато із сучасних методик НЛП засновані на прийомах, які використовував М. Еріксон.

Наступними були запроваджені експерименти, в яких досліджувалось те, що потім отримало назву "якоріння". Учасники групи робили вправи з різноманітними зовнішніми стимулами та станами. Вони робили спроби, закріплювати окремі переживання людини за допомогою якого-небудь стимулу, а також виділяти їх та підтримувати для подальшої роботи. Проводились експерименти з інтегруванням якорів, а потім, як окрема техніка сформувався "колапс якорів". Члени групи у 1974 році використовували цю техніку для створення амнезії та руйнування деяких видів автоматичної поведінки.

Ричард Бендлер та Дж. Гріндер перетворили магію гіпнозу на те, чому можливо було вільно навчатись. Спираючись на прийоми М. Еріксона, розробники НЛП винайшли в книгах Карлоса Кастанеди ті слови, які вони потім використали разом із лінгвістичними паттернами М. Еріксона для індукування зміненого стану свідомості та феномену глибокого трансю. Однією з найбільш динамічних технік, побудованих на базі програм гіпнозу, була техніка подвійної індукції. Подвійна індукція — це транс, наведений двома людьми: перша людина промовляє другій на вухо використовуючи складні слова та мовленнєві зврати, а третя людина промовляє цій же другій в інше вухо, використовуючи найпростішу "дитячу" лексику та граматику. Ідея полягає в тому, що ліва і права півкулі мозку таким чином завіюються по-різному, в результаті той, хто підпадає під експеримент, відчував особливі різні відчуття у двох частинах свого тіла.

Лінгвістичні прийоми М. Еріксона, В. Сатир, Ф. Перлза, деякі ідеї та метафори К. Кастанеди, скомбіновані з класичними моделями, були синтезовані, як і колапс якорів, зміна особистісної історії та моделі

рефреймінгу. Комбінація цих технік та історичне коріння призвели багатьох до думки про те, що НЛП — нова психотерапія. Роберт Ділтс написав статтю, яку так і назвав — “НЛП: Нова психотерапія”.

Навесні 1976 року, Джон Гріндер та Річард Бендлер усамітнилися на деякий час у невеличкій хатинці, в горах Санта-Круз, де занотували свої припущення, прозріння та відкриття. Після завершення роботи вони запитали самі в себе: яку назву матиме те, що вони вигадали? Відповідь була — “нейролінгвістичне програмування”.

Уже наприкінці 1976 року учасники семінарів Р. Бендлера та Дж. Гріндера, які навчались у них 3—4 роки, почали проводити свої власні заняття-майстерні, використовуючи техніки, яким вони навчилися. Приблизно в той же час Френк Пьюселік написав свою книгу по НЛП “Магія без тайн”. Потім, у 1976 році, Роберт Ділтс та інші почали проводити групові заняття із НЛП у Санта-Крузі.

Усі учасники семінарів вийшли за рамки дослідницької групи, створеної навколо Джона та Річарда, та обрали власні шляхи. Почалося інтенсивне поширення та проведення семінарів із НЛП по всьому світу. В 1978 році відбувся перший сертифікований курс “НЛП-Практик”, який проходив під керівництвом Джона Гріндера, Річарда Бендлера, Джудіт Делозьє, Леслі Кемерон, Девіда Гордона, Мері Бесс Маєрс. Потім Леслі Кемерон об’єдналась із Майклом Лебау, вони заснували організацію “НЛП, для просуваного навчання”.

Поява спільноти НЛП стала результатом співпраці компанії Річарда Бендлера (“Без кордонів”) та Джона Гріндера (“Обмежена необмеженість”). Приблизно з 1980 року кожен із двох засновників НЛП обрав свій шлях. Водночас не стало Мілтона Еріксона. Оригінальна активність засновників НЛП була описана Теренсом Мак Клендоном у книзі “The Wild Days NLP 1972—1981” (“Шалені дні НЛП 1972—1981”).

Наступні роки розвитку НЛП відзначилися багатьма подіями: організація сертифікованих програм із НЛП (“НЛП-Практик”, “НЛП-Майстер”, “НЛП-Тренер”), заснування різноманітних асоціацій (перша з яких утворена у 1982 році). Потім Джон Гріндер зацікавився практичною роботою у сфері бізнесу, розвиваючи “Новий код НЛП”, а Річард Бендлер створив ще один напрямок “ДНЕ” (“Design Human Engineering”).

Серед сучасних розробників НЛП слід відзначити Роберта Ділтса, який написав більше сорока книг у галузі дослідження переконань, динамічного навчання, системного мислення, людської геніальності, творчості, лідерства й бізнесу. Створений ним

разом із Т. Епштейном Університет НЛП у Санта-Крузі сьогодні становить найбільший і найзначніший Центр навчання НЛП, метою якого є системне й фундаментальне навчання в цій сфері.

На відмінність від багатьох інших теорій чи напрямків розвитку науки, НЛП має винятково американське походження. А саме, якщо розуміти нейролінгвістичне програмування як інструмент дослідження, формування та спрямування людської діяльності особистості як усвідомлений чи неусвідомлений сторонній вплив на цю особистість. Відмінність від подібних досліджень насамперед у тих джерелах, із яких бере початок НЛП — психології, лінгвістиці, програмуванні.

Аналогічні дослідження, які мали на меті можливість впливу на людську свідомість, поведінку, вивчення взаємодії людини з навколишнім середовищем та дослідження можливостей міжособистісного спілкування, були в багатьох країнах протягом усієї історії людства. Але на відміну від НЛП джерела таких робіт, якщо вести мову про наукові дослідження, перебували у площині фізіології, біології, фізики.

Напрямок розвитку дослідженням людської свідомості було надано наприкінці дев’ятнадцятого — початку двадцятого століття, коли російський дослідник Ю. Охорovich дав розгорнуте обґрунтування електроіндукційної гіпотези уявного вселяння. Так утворилася знаменита російська школа уявного гіпнозу. До досліджень підключалися О. Блаватська, І. Павлов, К. Цюлковський, М. Реріх й інші видатні вчені того часу.

У СРСР систематизовані наукові дослідження з теми “Керування психофізичним станом людини дистанційними методами” велися з початку 60-х років у багатьох НДІ КДБ СРСР, а біля джерел розроблення технологічного впливу стояли ще в 20—30-і роки дочка Ф. Е. Держинського Маргарита Тільце й доцент Д. Луні.

В 1965—1968 роках найбільшу популярність одержали роботи Інституту автоматики та електроенергетики Сибірського відділу АН СРСР у Новосибірську, під керівництвом В. Перова. Досліджувався уявний зв’язок між людьми, між людиною і твариною, між тваринами. Основний матеріал досліджень не опублікований через серйозність відкриттів; була вперше у світі отримана технологія безконтактної передачі інформації на великі відстані за допомогою тварин (кроликів і ін.). У цьому ж, 1965 році, при Московському міському правлінні НТО радіотехніки, електроніки і зв’язку ім. Попова була відкрита Секція біоінформації на чолі з Іполитом Мойсейовичем Коганом.

У 1970 році розпорядженням секретаря ЦК КПРС П. Демичева була створена державна комісія з експертизи феномена уявного навіювання (мисленнєвого навіювання). У комісію ввійшли найбільші вчені-психологи СРСР того часу: О. Лурія, О. Леонтєв, Б. Ломов, О. Любосєвич, Ф. Горбов, Б. Зінченко й В. Небиліцин. Результати роботи комісії були опубліковані в значно зміненому та скороченому вигляді лише в 1973 році в журналі “Питання психології”. Стаття була політичним прикриттям, покликаним приховати, що в СРСР уже завершені роботи зі створення технічних засобів, які імітують псі-випромінювання і втілили в реальність завдання впливу на людину на відстані. Основними дослідницькими центрами в цей період стали Київський, Ленінградський, Московський, Новосибірський, Мінський, Ростовський, Алма-Атинський, Горьковський, Пермський і Свердловський. Усі дослідження набули закритого характеру, а аналітичні матеріали виходили тільки із грифом “цілком таємно”.

У 1972—1973 роках Інститут радіоелектроніки АН СРСР виконав наукове керівництво (ак. Ю. Кобзарев, Е. Годик) над військовою технічною розробкою “Радіосон” (Міноборони СРСР, військова частина 71592, м. Новосибірськ). У 1973 році найбільш серйозний результат у дослідженні псі-випромінювань і створенні технічних пристроїв на їхній базі одержали київські дослідники. В. Кандиба на базі Центральної лабораторії заводу “Арсенал” одержав перші у світі апарати, які можна встановлювати на супутниках і робити псі-вплив на окремі території, це стало новітньою потенційною психотронною зброєю. Рада Міністрів СРСР прийняла спеціальну закриту Постанову зі псі-досліджень у СРСР про створення при Раді Міністрів УРСР науково-виробничого об'єднання “Відгук” на чолі із професором Ситько Сергієм Пантелеймоновичем. Одночасно частина медичних експериментів виконувалася Мінздравом УРСР (В. М. Мірошник) і в Інституті ортопедії й травматології під керівництвом професора В. Шаргородського. Дослідження із впливу уявного навіювання на психопатологію мозку очолив у Республіканській лікарні ім. ак. І. П. Павлова професор В. Синицький. Міністерство охорони здоров'я України за завданням Ради Міністрів УРСР уперше у світі порушило питання про створення окремого спеціалізованого інституту, що повинен був працювати в таких напрямках: науково-дослідна робота, підготовка фахівців у новій галузі за п'ятирічною навчальною програмою, координація всіх аналогічних досліджень у СРСР.

У затвердженні “Програми досліджень псі-випромінювань у СРСР” для нового інституту брали участь Міністр закордонних справ СРСР Е. Шеварднадзе, Міністр юстиції СРСР М. Вишинський, Міністр охорони здоров'я СРСР Ю. Денисов, керівники “силових” міністерств, Верховна Рада СРСР й інші авторитетні організації. У дослідженнях взяли участь академіки О. Шалімов та Ю. Миколаєв, а академік Є. Гончарук, ректор Київського медичного інституту (найбільший лікар країни й видатний суспільний діяч), погодився надати всі приміщення, кафедри й лабораторії для нового інституту. Планувалася на якийсь час спільна робота двох інститутів на одній матеріальній базі. Але наслідки Чорнобильської трагедії, а потім і розпад СРСР зірвали Постанову Уряду — створений інститут було перепрофільовано в навчальний і пристосований для підготовки кадрів у сфері нетрадиційної медицини.

У 1988 році Ростовський медінститут разом з фірмами “Гіппократ” і “Біотехніка” успішно закінчив випробування новітнього психотронного генератора й подав заявку на відкриття “Явища зміни проникності біологічних тканин при одночасному припустимому впливі магнітними й високочастотними магнітними полями”. Досягнення в цій сфері розглядалися передусім як винахід нового виду психотронної зброї, з цих позицій проводилися й усі наступні дослідження та практичні розробки.

Із 1988 року розпочалося виробництво генераторів спінорного випромінювання в Києві Інститутом проблем матеріалознавства АН України (В.І. Трефілов, В. Майборода й ін.). Серйозні розробки були розпочаті і в Київському МНДЦ “Природні ресурси” (А. Касьяненко та ін.) створені генератори, що керують емоціями, м'язовим тонусом, реакцією, станом нервової системи. Зовсім недавно, в 1991—1992 роках, дослідники Л. Болдирева, Н. Сотіна та ін. висунули гіпотезу про існування інформаційного “псі-поля” в системі квантової єдності світу. З гіпотези випливає, що об'єкти, живі чи неживі, які хоч раз контактували один з одним і після припинення прямого контакту продовжують взаємодіяти вже на відстані, із силою, що значно перевищує загальнокосмічну. Нова гіпотеза пояснює мозкове псі-випромінювання як “особливий різновид феномена макроскопічної квантової нелокальності”, як “прояв інформаційного тунельного ефекту” і “прояв активності свідомості за межами тіла” (див. у роботі “Свідомість і фізичний світ”, у збірнику статей “Філософські дослідження сучасних проблем квантової теорії”, виданому Інститутом філософії АН СРСР в 1991 році). Над

створенням психотронної зброї працювали такі організації: Центр нетрадиційних технологій Держкомітету СРСР по науці і техніці (МНТЦ “ВЕНТ”), Міноборони СРСР, Мінатоменергопром СРСР, Військово-промислова Комісія Кабінету міністрів СРСР, КДБ СРСР, ГРУ Росії, Міноборонпром СРСР, Академія наук СРСР.

Низку досліджень за цією темою виконано також у Китаї (Чень Сін, Мей Лей, Чжан Баошен, Лін Шухуан, Янь Сін, Цзян Каньчжен та ін.), у Чехословаччині (Ризл, Рейцак, Гроф, Павліта, Дрбал, Стухлік та ін.), у Болгарії (Лозанов), у США (Кемерон, Райн, Тарг, Путхоф і ін.) і в Німеччині (брати Шнейдери, Зіверс, Хаусхофер, Хануссен, Хільшер, Шульц та ін.).

Ці методи та засоби здійснення практичного впливу на людську свідомість, безсумнівно, спираються на фундаментальні наукові розробки багатьох вчених у різних куточках світу, але вони не є тим, чим є НЛП — нейролінгвістичне програмування. Так, це безсумнівно науково доведені та практично випробувані інструменти впливу на людську свідомість, але вони мають іншу природу походження й методи застосування, їх вивчення — предмет окремого підрозділу навчальних дисциплін.

Зазначимо, що в сучасних умовах, зважаючи на конкретні обставини, в різних ситуаціях ці методи можуть бути застосовані в комплексі із засобами НЛП з метою досягнення бажаних сталих результатів у необхідні терміни.

Для продуктивного використання можливостей НЛП доцільно також враховувати такі закономірності, як:

- закон Вебера-Фехнера (*Ernst Heinrich Weber, Gustav Theodor Fechner, 1834—1860*) показує залежність, за якою новий подразник/мотивація, щоб відрізнятись на фоні попереднього (вже існуючого), повинен відрізнятись від нього на величину, пропорційну вихідному подразнику;
- закон Йеркса-Додсона (*Yerkes R., Dodson J., 1908*), дає можливість вирахувати оптимуми мотивації до кожної, окремо взятої ситуації. Цей Закон демонструє залежність найкращих результатів від середньої інтенсивності мотивації — є певна межа, за якою подальше підсилення мотивації призводить до погіршення результатів, аж до стану психологічного колапсу включно;
- Теорія перспектив Канемана-Тверського (*Kahneman Daniel, Amos Tversky, 1979, “prospect theory”*), згідно з цією теорією нормальна людина не здатна правильно оцінювати майбутні вигоди в абсолютному вимірі, насправді вона оцінює їх у порівнянні з певним загальноприйнятим

стандартом, намагаючись насамперед уникнути погіршення власного стану. За допомогою теорії перспективи можна пояснити багато нераціональних вчинків людей, які неможливо пояснити з позицій “людини економічної”;

- теорія трансформаційної граматики Ноєма Хомського (*Avram Noam Chomsky, 1956*). Багато лінгвістів стверджувало, що мова є математично точною, але Хомський — перший лінгвіст, який обґрунтував це твердження. Свої ідеї він виклав у монографії “Синтаксичні структури”, яка викликала когнітивну революцію у теоретичній лінгвістиці;
- закономірність Міллера (*George A. Miller, “магічне число Міллера”, “гаманець Міллера”*), сутність її полягає в тому, що короткочасна/поверхнева пам’ять людини може запам’ятати та відтворити лише тільки 7 ± 2 елементи. Причому пам’ять не намагається аналізувати зміст інформації, важливі лише зовнішні, фізичні характеристики. Якщо кількість елементів більше семи (у крайньому випадку, дев’яти), то мозок самостійно розбиває елементи на групи таким чином, щоб кількість елементів була від 5 до 9.

Висновки. Зараз НЛП продовжує успішно розвиватися в багатьох країнах світу, вбираючи в себе все нові й нові розділи. Енні Ентус розвиває таку важливу тему НЛП, як “дослідження культур і транскультуральних розбіжностей”. НЛП пройшло значний шлях розвитку. Модель розширилася за рахунок включення в неї даних інших дисциплін: кібернетики (комунікації в складних системах, як механічних, так і живих), філософії, когнітивної психології, досліджень “несвідомого” й неврології. Сьогодні в усьому світі існують інститути НЛП, і багато авторів застосовують НЛП у галузях, пов’язаних зі здоров’ям, психотерапією та сімейним благополуччям, бізнесом, освітою, спортом, військовою справою, правом, практикою релігійних культів тощо.

Література

1. Азарченкова Е. И. Устная речь как источник информации о личности говорящего / Е. И. Азарченкова // Проблемы уголовного процесса и криминалистики : сб. науч. трудов адъюнктов и соискателей. — М. : Изд. ВНИИ МВД СССР, 1987. — 20 с. 2. Алдер Г. НЛП в действии / Г. Алдер. — СПб. : Питер, 2001. — 192 с. 3. Алдер Х. НЛП: Наука и искусство и достижения совершенства : Самоучитель по НЛП / Х. Алдер ; пер. с англ. — Мн. : Изд. В.П. Ильин, 1998. — 189 с. 4. Алдер Х. НЛП: Современные психотехнологии / Х. Алдер. — СПб. : Питер, 2000. — 162 с. 5. Миссия НЛП: новейшие американские психотехнологии / С. Андреас, К. Герлинг, Ч. Фолкнер, Т. Халбом и др. — М. : ИОИ, 2000. — 352 с. 6. Бакиров А. С чего начинается НЛП / А. Бакиров. — М. : КСП, 2001. — 320 с. 7. Бэндлер Р. Из лягушек — в принцы: Вводный курс НЛП тренинга / Р. Бэндлер, Д. Гриндер. — М. : Флин-

- та, 2000. — 224 с. **8. Гурьянова Н. В.** Современная лингвистическая концепция Н. Хомского : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / Н. В. Гурьянова. — М. : Моск. гос. лингвистич. ун-т, 1998. — 24 с. **9. Потапова Р. К.** Речь: коммуникация, информация, кибернетика / Р. К. Потапова. — М. : Наука, 2004. — 568 с. **10. Физиология речи.** Восприятие речи человеком / Л. А. Чистович, А. В. Венцов, М. П. Гранстрем и др. — Л. : Науч. мысль, 1976. — 388 с. **11. Fechner G. T.** Elemente der Psychophysik. Leipzig: 2 Bände, 1860. **12. Yerkes R., Dodson J.** The relation of strength of stimulus to rapidity of habit-formation // *Comp. Neurol. Psychol.*, 1908. — № 18. — P. 459—482. **13. Kahneman D., Tversky A.** Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk // *Econometrica.* — 1979. — Vol. XLVII. — P. 263—291. **14. Chomsky, N.** *Syntactic Structures*, London: Mouton, 1957. **15. Режим** доступу: <http://www.chomsky.info>. **16. Miller G. A.** The Magical Number Seven, Plus or Minus Two. *The Psychological Review.* — 1956. — Vol. 63. — P. 81—97.
-

В статье рассмотрены история возникновения нейролингвистического программирования (НЛП), как науки; определены этапы развития НЛП и сферы его применения в современном обществе, как универсального средства коммуникации.

Ключевые слова: нейролингвистическое программирование.

In the article the history of Neurolinguistic Programming (NLP) is described as a science; stages of NLP development and its application as a universal means of communication in modern society are defined.

Key words: Neurolinguistic Programming.